IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

No. 3 IT-TLIETA, IL-15 TA' DIĊEMBRU, 1942. No. 3

KELMTEJN MILL-EDITUR

L-IŻJED ħaġa li tatna gewwa waqt l-imblokk li kellna kienet in-nuqqas tal-ħobż. Hadd minna żgur ma jixtieq li din id-diffikultà nerggħu nsibu ruħna fiha, u l-iżjed li ma jixtieqx hu, bla dubju ta' xejn, il-Gvern.

Għaldaqshekk, l-ewwel ħaġa li għamel il-Gvern kienet li ordna lill-bdiewa ibex jiżirgħu nofs ir-raba' tagħhom bil-qamħ. Għal din l-ordni, għadd kbir ta' bdiewa ma tkellmu xejn, u aċċettaw li jagħmlu dak li talab il-Gvern għax raw il-ħtieġa ta' dan, iżda xi ftit oħra bdew igorru. Naturalment din li wieħed jikkmandak x'tagħmel hi daqsxejn ta' sikkatura, u l-bdiewa ma tantx jieħdu pjaċir biha. X'uhud minn dawn qalu illi r-raba' tagħhom ma hux addattat għaż-żrigħ tal-qamħ. Hu tabilħaqq li ssib xi qatgħa ta' raba' 'l hawn u 'l hemm li ma tkunx tajba għaż-żrigħ tal-qamħ, iżda l-biċċa l-kbira tat-tgemgim isir għax dak li jkun ma jkunx irid jimxi skond dik l-ordni.

Il-lum kulħadd jaf li dawn l-ordnijiet ma humiex maħruġin biss hawn Malta. Pajjiżi oħra li huma forsi f'posizzjoni aħjar minna għandhom ukoll ordnijiet bħal dawn mill-Gvern tagħhom. Waqt gwerra, il-Gvern ta' kull pajjiż jieħu minnufih f'idejh il-produzzjoni ta' kull ħaġa, u iżjed u iżjed il-kontroll tal-biedja. Il-Gvern bħala missier jiħtieġlu jordna li jsir dak li jinħtieġ għall-poplu kollu. Bħala missier, jiħtieġlu jmexxi l-poplu kif inhu meħtieġ u mhux kif irid.

Il-bdiewa batew ukoll min-nuqqas tal-ħobż, u għalhekk għandhom ikunu minn ta' quddiem nett li jaraw il-ħtieġa ta' din l-ordni. Il-bdiewa wkoll qegħdin jitolbu ħobż iżjed, u biex titlob ħobż iżjed u mbagħad tgħid li ma tridx, jew iġġib skuża li ma tistax tikkultiva iżjed qamħ, tkun qisek bħal meta wieħed jitlob li jissieħeb f'xi ikla imma ma jkunx irid jieħu sehem fil-ħlas tagħha!

Jekk hemm xi ħadd li tabilħaqq għandu raba' li ma hux addattat għaż-żrigħ tal-qamħ, allura dan għandu jirrapporta minnufih lill-Uffiċjal Distrettwali tar-raħal tiegħu, jew lill-Kumitat tar-Raħal tal-Għaqda tal-Bdiewa biex dawn jaraw sewwa l-kas, u jekk hu tabilħaqq hekk, iġibulu permess tal-Uffiċjal Distrettwali tal-Biedja biex jista' jagħmel ħaġ'oħra.

Hu dmirna li kull meta niddeċiedu nagħmlu xi ħaġa jew nieħdu xi pass, qabel ma noqogħdu ngergru kontra din jew dik il-ħaġa niftakru li aħna qegħdin fi gwerra qalila, u li fiha ftit tat-tbatija u sikkatura ma nistgħux neħilsu minnhom. Jiħtieġ li aħna nagħmlu dak li nistgħu, u dak li ma nistgħux—u li tabilħaqq ma nistgħux—inressquh quddiem il-Gvern kif ġà għedna.

* * *

Il-Gvern xtara l-patata minn għand il-bdiewa bil-£10 l-qantar u qiegħed jirrazzjonaha lill-poplu bl-iskut il-wiżna! Jiġifieri £1.13s.4d. il-qantar. Issa lill-Gvern ma tiġihx biss £10, għaliex fuqha barra mit-telf fil-pis li għandu, għandu wkoll ħafna spejjeż: spejjeż tas-sensala; il-ġbir tagħha, il-karrozzi, l-imħażen, it-tqassim tagħha lill-poplu u l-qligħ li jrid iħalli wkoll għal min irid joħrogħha lin-nies. Il-Gvern ħaqqu tassew prosit għal din il-biċċa xogħol, għaliex wera lill-bidwi illi hu tabilħaqq irid jistmah u jarah qiegħed tajjeb. Hi risposta għall-*quislings* u oħrajn li xogħolhom ma hux ħaġ'oħra ħlief li jqasqsu kontra l-Gvern.

Irrid nittama li l-prosit tal-bdiewa ma jkunx dak li jaħbu l-patata biex ibigħuha fis-suq moħbi!

Il-kwantità ta' patata li jieħu l-poplu tiddependi mill-kwantità li l-Gvern jiġbor minn għand il-bdiewa. Ejja nuru kemm ngħożżu din l-istima lejn il-bidwi li jrid juri l-Gvern billi nagħtu l-patata kollha li għandna barra dik li rridu nżommu għaż-żrigħ jew għall-familja.

* * *

Baqa' wisq ftit bdiewa li ma jaħartux l-art kif tinħtieġ, iżda jisgħobbina ngħidu li wkoll din is-sena rajna xi raba' li fih isir ħrit bil-ħmar u b'sikka żgħira. Dak m'hux xogħol. Xogħol minn ieħor jagħmel differenza, u jista' jagħmel differenza kbira fil-prodott. Raba' maħdum ħażin ma jlaħħaqx uċuh tajbin; il-wiċċ ibati ħafna. Barra minn dan, l-art, xi xiber taħt il-wiċċ, tibbies daqs il-konkos u ma tixrobx ilma u lanqas titrewwaħ kif jinħtiġilha. U dik il-ħażna ta' ilma li tant hi meħtieġa fis-sajf ma tistax issir fuq art maħduma hekk ħażin. L-uċuh tas-sajf ma jistgħux jitrabbew fiha.

Kulħadd jaf tajjeb li fejn jonqos l-ilma tonqos il-ħajja. L-art malajr titlef l-indewwa tagħha, jekk ma tkunx maħduma tajjeb. Filwaqt li fejn il-ħrit isir skond is-sengħa, allura tinqixa tkun biżżejjed biex iżżomm l-indewwa fl-art.

Fi staġun b'ħafna xita dan l-għażiq huwa bil-bosta meħtieġ għaliex l-art tixrob u b'hekk issir il-ħażna ta' l-ilma bżonnjuża. għal żmien in-nixfa jew għas-sajf. Jekk is-sena tinzerta bi ftit xita. allura l-għażiq tajjeb jiswa iżjed għax l-art tkun tista' tixrob u bl-inqix iżżomm l-indewwa kif tinħtieġ.

(*Jissokta fil-paġna 2, l-ewwel kolonna*)

IL-BIEDJA F'DIĊEMBRU

IX-XITA li għamlet dax-xahar donnha trid iġġib dak li ntilef qabel, għax, kos, avvolja wieħed ikollu l-ilma u jsaqqi, l-uċuħ meta jasal Ottubru l-ilma mill-ajru jridu u bih biss jgħaddu 'l quddiem kif imisshom. Il-kabOċċi, il-pastard u xitel ieħor tal-kromb malajr qajmu rashom, għalkemm bosta xitel tal-bikri għama u spiċċa fix-xejn.

Fi snin oħra konna nistennew is-sajf ta' San Martin u l-biedja kienet tifraħ ħafna bih. Din is-sena s-sajf ta' San Martin kompla mas-sajf ta' qablu, u l-biedja flok il-bnazzi wara l-maltemp kienet għadha titlob ix-xita.

X'uħud mill-bdiewa tħassbu x'jagħmlu bil-patata, għax biċċa minnha nibtet malli nżergħet u oħra nibtet wara x-xita, allura kont tara patata mlaħħqa u oħra għadha kemm bdiet tfiġġ mill-wiċċ. Il-bdiewa fejn kien hemm ftit qalgħuha u fejn kien hemm il-bosta li nibtet tard ħallewha. Jekk ma jagħmilx silġ u frisk żejjed tilħaq tħaxxen xi ftit.

Wara x-xita tara ħafna raba' mimli bil-ħaxix ħażin! Bin-nuqqas tad-demel naturali tkun ħasra jekk il-ħaxix ħażin jiekol l-art. Għandna dejjem niftakru illi ħaxixa tkun tajba jew ħażina xorta tinħtieġ ikel biex tikber. F'Għawdex il-ħaxixa Ingliża nfirxet wisq u kull ma tmur qegħda toktor. Biex tinqered din għandha tingħażaq fil-miblul u spiss.

Mela jiħtieġ li neqirdu kull xorta ta' ħaxix ħażin biex insalvaw is-sustanzi li hemm fl-art għal uċuħ meħtieġa. Barra milli jiekol l-art, il-ħaxix ħażin iżomm fuqu u jxerred fuq uċuħ oħra kull xorta ta' dud u mard.

Wieħed jista' issa jiżra' xi ftit patata bikrija f'xi post kenni u xemxi, u jista' wkoll jitħawwel xi ftit basal u jinżera' l-basal tal-pikles.

Wieħed jista' jaħseb għal ftit tadam, bżar u brinġiel tal-bikri. Dan iż-żrigħ irid isir fi ħmiemel sħan u jkun jinħtieġ li jitgħattew jew li wieħed juża l-bqajjaq. Dan ix-xitel ma jkampax jekk wieħed ma jħarsux mill-ksieħ tal-lejl u minn xi bexxa silġ.

Infakkru dejjem illi l-aħjar żrigħ tal-patata hu bejn San Pawlijiet u iżjed ma jkun qrib San Pawl ta' Frar aħjar!

Issa jinżera' l-qamħ, għalkemm hemm ħafna, min ħaseb biex żergħu bikri; l-aħjar żmien hu fil-jiem tal-Milied. It-tomnija tinżera' għall-aħħar tax-xahar jew f'Jannar. Fil-ġonna jista' wieħed jibda jlaqqam il-għanbaqar, iċ-ċiprisk, il-berquq, u l-lanġas, u l-frott irqiq kollu.

KELMTEJN MILL-EDITUR

(*Jissokta mill-paġna 1*)

Mit-tajjeb għall-ħażin m'hemmx differenza, ix-xogħol xorta jrid isir, anzi x-xogħol ħażin iktarx ikollu jsir spiss għax ma jiswiex. Bidwi li jagħmel xogħol tajjeb malajr tagħarfu mill-prodotti li jkollu. Kultant issib min igħidlek, imma għaliex it-tali jkollu dejjem tant prodotti tajbin u sbieħ li jġibu għira lil sħabu? Is-sigriet hu wieħed—*għaqal u xogħol.*

* * *

Issa, jekk Alla jrid, nerġgħu niltaqgħu fl-ewwel tas-sena, mela nixtieqy lill-qarrejja tagħna kollha u lill-bdiewa żgħar u kbar, nisa u rġiel, il-Milied it-Tajjeb lilhom u lill-familji tagħhom.

IS-SWIEQ TAL-PAJJIŻ

IL-PASTARD U L-KABOĊĊI

IL-PRODOTT bikri tal-pastard u tal-kaboċċi bata wisq din is-sena mħabba li x-xita damet wisq ma bdiet. Id-dud mess il-qliebi u bosta xitel għamew.

Dawn il-jiem beda jidher xi ftit pastard sabiħ, l-iżjed dwar is-Siġġiewi. Xi kaboċċi magħquda tajjeb ukoll dehret u nittamaw li jkun hawn abbundanza minnhom. Il-pastard u l-kaboċċi ta' daż-żmien hu l-aħjar, għax issa jkunu f'waqthom u fit-togħma jkunu tabilħaqq bnien.

IL-BASAL

Malli l-basal tneħħa minn fuq il-lista tal-mieta beda minnufih jidher fis-suq. Malli reġa' deher fuq il-lista bil-prezz ta' 1s.4d. ir-ratal bl-imnut (6s. il-wiżna bl-ingrossa) allura reġa' malajr inħeba! X'kull waħda! Tabilħaqq dawn huma sħarijiet? Il-basal reġa' mar fuq is-suq moħbi!

Jaħasra! Il-basal issa jibda jitlef ħafna mill-pis, jibda jnebbet u jitlef minn 15 fil-mija 'l fuq. Tabilħaqq ma jaqbilx li wieħed jaħbih biex ibigħu iżjed bil-għoli.

QARA' AHMAR

Qabel ma l-Gvern għamel il-prezz ta' £5 il-qantar għall-qara' aħmar, hu tkellem ma' bdiewa li kienu interessati fil-bejgħ tiegħu, u kollha kienu kuntenti ħafna bil-prezz, u m'għandux għax ma jkunux, għaliex bil-prezz ta' 5s. il-wiżna bl-ingrossa hu prezz mhux biss tajjeb, imma tajjeb iżżejjed! Iżda x'ġara? Il-bdiewa li kienu rġiel taw malajr il-qara' li kellhom lill-Gvern, fil-waqt li xi oħrajn aktar rgħiba ħbewh bil-ħsieb li jbigħuh fis-suq moħbi! Il-Gvern għamel dan il prezz u fi ħsiebu li jħallih hekk. L-ebda sitt ħabbiet ma jogħla sakemm tibqa' l-aħħar qara' ta' l-istaġun.

Issa l-Gvern beda jirrekwisizzjona l-qara' bil-5s. X'jiġifieri? Jiġifieri li l-Gvern jordna li kull bidwi biex il-qara' jagħtihulu bil-5s. Il-Gvern jaf il-qara' li fadal fejn qiegħed u għand min qiegħed. Dawk li jagħtuh huma bil-kelma t-tajba, jieħdu £5 il-qantar; imma jekk il-Gvern imur jieħdu hu, allura l-Gvern iħallas il-prezz tar-rekwisizzjoni, jiġifieri £5 il-qantar *bl-10 fil-mija inqas*! Jiġifieri fejn jieħu l-Gvern ta' bilfors jieħdu 4s.6d. il-wiżna għax inaqqas 6d. fil-wiżna tar-rekwisizzjoni. Il-qara' li hemm il-Baħrija, Ħad-Dingli, l-Imtaħleb u dawk l-inħawi kollu jaf bih il-Gvern, u kollu jaf għand min qiegħed. Wieħed jaqbillu jżomm dak li għandu bżonn hu u għall-familja u l-bqija jgħid lill-Gvern jiġi għalih, jew jibagħtu fl-imħażen tal-Gvern ħdejn il-pitkali, Birkirkara. Min iġib il-qara' aħmar hu stess jew jibagħtu f'dawn l-imħażen, jieħu 2d. (żewġ soldi) fil-wiżna iżjed, għat-trasport.

HADD MA JISTA' JBIEGHU LIL HADDIEHOR

Meta l-bdiewa jagħmlu hekk, jiġifieri jaħbu l-qara', allura jħassru x-xogħol ûtli kollu li l-Gvern jagħmel għall-ġid tal-bidwi, u darb'oħra flok li l-Gvern jagħmel prezzijiet biex igħin lill-bdiewa, bħalma għamel għall-patata taxxitwa, allura jordna xort'oħra, ħaġa li ħadd minna ma jixtieqha! Mela meta hemm prezz tajjeb jiħtieġ li nbaxxu rasna u ma nippruvawx niksbu prezz ogħla fis-suq moħbi.

IL-PATATA

Meta l-Gvern ħallas £10 il-qantar għall-patata taxxitwa, biex ibigħha lill-pubbliku bil-£1.13s.4d. il-qantar, bla dubju ta' xejn kien maħsub illi l-bdiewa għandhom jieħdu patata safja u nadifa. Dan ma jfissirx illi l Gvern stenna illi l-bdiewa joqogħdu jaħsluha waħda waħda, imma lanqas stenna li jkollha magħha bosta trab. Mela jew il-bdiewa jieħdu lill-Gvern il-patata mingħajr ħamrija jew il-Gvern ikollu jnaqqas tant fil-mija mill-pis (minn 2 fil-mija 'l fuq) skond it-trab li jkun hemm!

It-tgergir hawnhekk ma hawnx loku. Ħadd ma għandu jistenna illi l-Gvern sejjer jixtri l-ħamrija bin-nofs lira l-wiżna!

Jidhrilna hawnhekk illi hu *dmir* is-sensala kif ukoll il-piżaturi li jxerrdu dan it-tagħrif qalb il-bdiewa, u li jaraw illi l-mili jsir kif jixraq! Il-Gvern bid-dritt kollu jistenna għajnuna mis-sensala u mhux tfixkil.

Jiħtieġ ilkoll nifhmu illi l-Gvern qed jagħmel dan biex isir tqassim ta' patata fost kulħadd skond il-ħaqq u kif

(*Jissokta fil-paġna 3, it-tieni kolonna*)

KOLTIVAZZJONI TAL-ĠONNA BI PRODOTTI TAL-ĦAXIX

TAĦWIL TA' XTIELI

IX-XTIELI tan-nevew komuni, tan-nevew aħmar (swedes), tal-pitravi u taz-zfunnarija, li nżergħu dan l-aħħar, issa jmisshom laħqu biżżejjed biex wieħed isaffihom fil-ħammiela. Fl-istess ħin tajjeb li tonqox il-ħamrija mill-ħaxix ħażin. La tagħmilx dak l-iżball hekk komuni li tħalli x-xtieli sfiq. Jekk kull xitla ma jkollhiex wisa' biżżejjed sabiex titrabba u tikber kemm imissha, hija treqq u tinsibek imħabba l-ixtieli l-oħra li jfixkluha biex tkun tista' tieħu l-ftit ta' dawl tax-xemx li jkollna bħal daż-żmien ma' tul il-ġurnata. Meta x-xtieli tħallihom jikbru sfiq ma jkollokx ħlief prodott ċkejken għalkemm fil-biċċa mizrugħa jew imħawla jkun hemm ħafna xtieli. Gidra jew pitrava ħoxna tiswa daqs nofs tużżana oħra ċkejknin u rqaq. Ix-xtieli taz-zfunnarija għandhom bżonn millinqas li jkunu minn 2 sa 3 pulzieri mbegħdin minn xulxin, il-pitravi 5 pulzieri, in-nevew 6 pulzieri u n-nevew aħmar 8 pulzieri. In-nevew aħmar isir erba' darbiet eħxen min-nevew komuni jekk wieħed iħallilu wisa' biżżejjed biex jikber. Jekk fl-indani (jew fil-ħmiemel) tan-nevew aħmar, tan-nevew komuni u tal-pitravi għandek x'imkien battal, jiġifieri bla xtieli, u għandek xtieli fuq ir-riħ xi tħawwel band'oħra fl-indana, dawn ix-xorta ta' xtieli tista' xxettilhom bla biża' ta' xejn, iżda x-xtieli taz-zfunnarija, jekk ixxettilhom, ma jmorrux 'il quddiem. Aqla' x-xtieli mill-ħammiela bil-għaqal kollu (la tigbidhomx qabel ma tlaħlaħ il-ħamrija) b'mod illi l-gherq ohxon ta' qiegħ il-ħamrija ma jinkiserx. Jekk, inti hu taqilgħu dan il-għerq jinkiser, kemm-il-darba x-xitla tkun tal-pitravi, tan-nevew komuni jew tan-nevew aħmar, ix-xitla għandek tiskartaha u flokha tħawwel oħra li jkollha l-għerq kollu sħiħ.

Ix-xtieli tal-ħass, indivja, krafes, basal, kaboċċi u ġdur għad jistgħu jitħawlu għas-sebħ, f'xi post tal-ġnien, jekk għandek il-wisa', iżda issa tard wisq biex wieħed jiżra', ħlief żerriegħa tal-piżelli u ful. Jekk trid tiżra' kaboċċi jew pastard u prodotti oħra bħal ġdur, zfunnarija, pitravi, ħalli sal-bidu tar-rebbiegħa.

RFIS FUQ IL-ĦAMRIJA NIEDJA

Issa li l-ħamrija madwar ix-xtieli hija niedja, ma għandekx tirfes fuqha kemm jista' jkun, il-għaliex wara li tintrifes, il-ħamrija tinqaras. L-ilma ma jkunx jista' jinxtorob u lanqas l-arja ma tkun tista' tidħol fil-ħamrija u tasal sal-għerq tax-xitla. Għalhekk, wara li tirfes fuq il-ħamrija, l-aħjar ħaġa li tagħmel tonqox il-wiċċ tal-ħamrija u tħalliha daqsxejn waħda bla mwittija.

Il-ħaxix ħażin għandek taqilgħu kemm jippermettilek il-ħin u xogħol ieħor iktar tal-għaġla u bżonn kbir. Il-qawl qadim li "iż-żerriegħa tal-ħaxix ħażin ta' sena jfisser seba' snin xogħol ta' qligħ ta' ħaxix ħażin" hija ħaġa minnha. Meta wieħed igħid hekk ma jkun qed igħaġġibha bl-ebda mod, il-għaliex iż-żerriegħa ta' bosta mill-ħaxix ħażin tibqa' tajba għal iżjed minn 20 sena biex tnebbet jekk tintradam fil-fond tal-ħamrija.

TIDMIL

Billi x-xtieli ma għadhomx fi stat li jibqgħu jikbru wisq, u, minn mument għall-ieħor, nistennew li iktarx ikollna temp iżjed kiesaħ u milwiem, issa mhux ta' min idemmel iżjed bid-demel artifiċjali jew demel tal-bhejjem qabel l-aħħar tax-xitwa: jiġifieri, ngħidu aħna, minn 3 sa 4 ġimgħat qabel ma jibdew jinbtu l-uċuħ tar-rebbiegħa. Jekk tagħti d-demel issa, il-biċċa l-kbira ta' l-aħjar sustanza tiegħu, dik is-sustanza li tinħall fl-ilma, tinkines mill-wiċċ tal-ħamrija bix-xita, u tintilef, il-għaliex l-uċuħ ma jkunux jistgħu jinqdew għal kollox minn din is-sustanza tad-demel meta jkunu għadhom, tista' tgħid, reqdin. L-uċuħ jistgħu biss jinqdew mis-sustanza tad-demel meta t-temp ikun tajjeb biex iġagħalhom jinbtu u jikbru malajr. Id-demel kollu, sew id-demel tal-bhejjem kemm id-demel artifiċjali, għandu jintrafa' f'post xott fejn ix-xita ma tistax tilħqu.

GĦAŻLA TA' PATATA GĦAŻ-ŻRIGĦ—DUDU TAL-KROMB

La tinsiex tagħżel l-aħjar xtieli tal-patata għaż-żerriegħa qabel ma jinxfu l-weraq skond il-pariri li tajna f'dan il-folju. Kompli naqqi wkoll b'idejk (jew bil-bexx) ix-xtieli tar-razza tal-kromb għad-dudu tal-farfett abjad li sfortunatament għamel diġà ħafna ħsara lill-prodotti tagħna din is-sena.

IL-BIDWI FIL-GWERRA

NITTAMAW li Malta ma ddumx imblukkata, imma sakemm hija f'din il-qagħda jinħtieġ illi mir-raba' li għandna f'idejna nieħdu dak l-ikel kollu li nistgħu għall-bniedem, mingħajr ma nitilfu lanqas pulzier.

Jinħtieġ għalhekk li niżirgħu qmuħ mill-iżjed, patata iżjed mis-soltu, ful, piżelli, bħajra (bittiħ u dulliegħ), u nżidu fil-ħxejjex tal-borma u fit-tadam. Jekk nagħmlu dan inkunu qegħdin nisimgħu mill-Gvern. Għandna nifhmuha darba għal dejjem li l-Gvern għandu d-dritt kollu li jġagħalna nagħmlu dan meta huwa stess qiegħed jonfoq miljuni kbar u, dak li huwa iżjed, jissakrifika eluf ta' żgħażagħ (baħrin Ingliżi) biex idaħħlilna x'nieklu minn artijiet oħra. Għandna nifhmuha li *aħna* midjunin lejn il-Gvern Ingliż u mhux *hu* lejna. Il-Gvern Ingliż, kemm ukoll il-Kolonji Ingliżi qegħdin jintaxxaw bl-ikreh lill-pajjżani tagħhom biex jirbħu l-gwerra. Żgħażagħ Ingliżi, Awstraljani u Kanadiżi qegħdin, bl-eluf, iċarċru demmhom ġol-Libja biex jitfħulna l-bieb li bih aħna imblokkati. Ma rridx infisser li aħna l-Maltin ma batejniex bil-gwerra, irrid, iżda, infisser li huwa dmir tagħna li nirbħu l-gwerra u għaldaqstant nobdu lill-Gvern billi nżirgħu wċuħ li jservu għall-ikel tal-bniedem u mhux għall-bhejjem.

Il-bidwi tagħna ma jistax igerger mill-prezzijiet ta' l-uċuħ tiegħu, meta l-għeneb ġieb ħamsin lira t-tunnillata, fil-waqt li fi Queensland ġieb għoxrin lira biss. Xi wċuħ fl-Awstralja lanqas ma setgħu jiġbruhom kollha billi ma kienx hemm mezz biżżejjed li jsifruhom u f'pajjiżhom ma kienx hemm suq tajjeb għalihom.

Is-sakrifiċċji tal-bdiewa Maltin huma wisq iżgħar minn tal-bdiewa ta' pajjiżi Ingliżi. Nagħmlu mela dmirna lejn pajjiżna u lejn is-Saltna Ingliża biex ma ndumux ma nirbħu kif inhija x-xewqa ta' kulħadd.

L-IRMIED BĦALA DEMEL

Fost l-inkwiet li għandhom il-bdiewa mħabba l-qtil tal-bhejem huwa n-nuqqas tad-demel li b'hekk qiegħed ikollu r-raba' tagħhom. Il-Gvern, għalhekk, ħaseb biex ipatti għal dan in-nuqqas u ġieb is-sulfat ta' l-ammonja minn barra.

Dan il-melħ jagħtina s-sustanza ta' l-azotu fil-waqt li d-demel tal-bhejjem, barra minn din is-sustanza, jagħtina wkoll il-fusfat u l-putassa.

Il-lum il-fran qed jaħdmu kollha bil-ħatab u l-irmied tal-ħatab għandu madwar erbgħa fil-mija fusfat u tlittax fil-mija putassa; għalhekk jaqbel li kulħadd jiġbor dan l-irmied tal-fran u mhux inħalluh jintilef, għaliex bis-sustanzi ta' l-irmied flimkien ma' l-azotu, li jinsab fis-sulfat ta' l-ammonja, inkunu nistgħu nagħtu lir-raba' tagħna dawk is-sustanzi kollha li kellna fid-demel. Il-furnara jieħdu pjaċir min imur iwarrbilhom l-irmied u ma naħsbux li jżommu l-flus tiegħu; għalhekk il-bidwi għaqli għandu jipprofitta ruħu minn din l-okkażjoni tajba li jiddobba l-irmied b'xejn jew kważi b'xejn. Dawk kollha li għandhom il-ġonna għandhom jinqdew wisq iżjed minn dan l-irmied, għaliex fil-ġonna r-raba' m'għandux serħan, u għalhekk irid sustanzi wisq iżjed mir-raba' bagħli. Il-ġonna ta' Ħall Qormi għandhom iżjed mezzi faċli li jipprovdu ruħhom bl-irmied ta' l-ifran u nittamaw li l-ġenniena jew min għandu xi ġnien ma jdumx ma jagħmel użu minnu.

IS-SWIEQ TAL-PAJJIŻ

(*Jissokta mill-paġna 2*)

jixraq. Lill-poplu qed jingħata ratal patata kull ruħ, u naturalment, ħadd ma jixtieq minn ratal patata jieħu kwart trab.

Li nkunu rġiel jiswa lil kulħadd!

DRAWWIET U QWIEL TAL-BIEDJA MALTIJA GĦAX-XAHAR TA' DIĊEMBRU

Fost id-drawwiet qodma tal-biedja hemm dik id-drawwa tal-bdiewa li jobsru jew jippronostikaw it-temp *f'kull xahar* tas-sena l-ġdida mit-temp li jagħmel *fit-tnax-il-ġurnata* ta' qabel lejlet il-Milied tas-sena li jkunu fiha, jiġifieri mit-13 sa l-24 ta' Diċembru. It-temp li jagħmel f'kull waħda minn dawn il-ġranet juri bejn wieħed u ieħor it-temp ta' kull xahar, wieħed wara l-ieħor, skond kull ġurnata, waħda wara l-oħra, jiġifieri t-13 ta' Diċembru jwieġeb għal Jannar, l-14 għal Frar, u hekk tibqa' sejjer sa l-24 ta' Diċembru li jwieġeb għall-aħħar xahar tas-sena l-ġdida. Dawn il-ġranet jissejħu *rwiegel* (plural *ta' riegla*) jew *ewegħijed* (plural ta' *wegħda*). Din id-drawwa tinsab fost il-bdiewa mhux biss fi Sqallija iżda wkoll fid-Danimarka.

L-ajru jibda jaqleb u jiksaħ sewwa mal-Milied. Ma' l-aħħar ġimgħa ta' Diċembru x-xitwa tkun daħlet ġmielha u l-fqir jibda jħoss il-ksieħ u l-ġuħ. Qabel il-Milied ix-xitwa ġie li ma tinħass b'xejn u għalhekk il-Malti jgħidlek:

Qabel il Milied
La bard u langas ġwieħ jew *langas ksieħ*.

Fil-Milied tista' tkun xita jew bnazzi u xemx tiddi. Hawnhekk, bħal f'xi pajjiżi ta' l-Ewropa, hawn il fehma fost il-bdiewa u nies oħra li jekk fil-Milied ikun maltemp, fil-Għid ikun temp sabiħ; bil-maqlub, jekk fil-Milied ikun bnazzi u x-xemx, fil-Għid għandu jagħmel maltemp. Għalhekk il-qawl Malti jgħid:

Meta l-Milied taħt il-bejt
Il-Għid fuq il-bejt.
Meta l-Milied fuq il-bejt
Il-Għid taħt il-bejt.

Qawl ieħor li għandu l-istess tifsira ta' l-aħħar żewġ vrejjes tal-qawl ta' qabel, iżda jagħlaq bi kliem ieħor, huwa dan: —

Il-Milied bil-kappell (jiġifieri bnazzi)
Il-Għid bil-mantar (jiġifieri bard u maltemp)
In-nies tiekol tajjeb
U l-bhejjem tixtarr aħjar.

Din l-aħħar biċċa tagħmel mat-tieni vers u tfisser illi meta fil Għid tkun ix-xita r-raba' jistagħna bl-egħlejjel; in-nies għalhekk issib x'tiekol u l-bhejjem ikollhom iżjed x'imaxtru. Dan iktar nifhmuh meta nafu li l-Għid jaħbat jew *fi ħruġ* Marzu jew *fi dħul* April meta *ħalba xita tiswa mitqilha deheb*, igħidlek il-bidwi.

Għal Diċembru l-ġurnata turi li qsaret. Wieħed mill-qwiel Maltin igħid għalhekk: —

Nhar Santa Luċija (jiġifieri fit-13 ta' Diċembru)
Jiqsar (jew *iqsar*) *pass ta' tarbija.*

Il-20 ta' Diċembru huwa l-itwal lejl u l-iqsar ġurnata, u l-għada l-ġurnata tibda titwal *kemm xejn* u l-qawl Malti, għalhekk igħid ukoll: —

Nhar San Tumas, (jiġifieri l-21 ta' Diċembru)
Il-jum jitwal pass ta' ħmar qammas.

F'nofs Diċembru l-bidwi ma jibqax jaħrat u wieħed jibda jaħseb biex jiżra' għall-imwaħħar. Din id-drawwa timxi l-iktar b'reqqa kbira f'Għawdex, fejn minn żmien qadim jingħad dan il-qawl: —

Bejn tal-Qala u l-Milied
Arfa' l-moħriet minn ħalq il-wied.

Jiġifieri bejn il-Kunċizzjoni, it-8 ta' Diċembru, u l-Milied la tibqax taħrat.

Il-qamħ Malti jew tat-tomnija jinżara' tajjeb għat-tielet ġimgħa ta' Diċembru skond id-drawwa tal-bidwi. Dari kien hemm il-fehma li għandek tiżra' wisq qabel. Iż-żrigħ ta' Ottubru, kif ukoll ta' Novembru, jinfexx fl-aħdar, iżda ma jimliex l-isbula. Għalhekk hemm il-lum id-drawwa li wieħed jiżra' iżjed tard, jiġifieri mal-20 ta' Diċembru. Dan il-qawl jagħti bħal ħjiel ta' din id-drawwa: —

It-tomnija ta' disat ijiem,
Aħjar mill-oħra bix-xita fit-tmiem.

Jiġifieri, iż-żrigħ tal-qamħ tar-rebbiegħa għandek tiżirgħu fid-disat ijiem ta' bejn il-Milied u l-aħħar ta' Diċembru.

ID-DEMEL

Bħalma għedna fl-ewwel numru ta' dan il-folju, il-Gvern ordna minn barra kwantità li niħtieġu ta' demel artifiċjali, li nittamaw ma ddumx ma tkun għandna. Id-demel artifiċjali li l-Gvern qassam issa kien dak li kellna hawnhekk, u mill-ftit li kien hawn ma setax jaqdi lil kulħadd kif xtaq.

Billi issa hawn daqsxejn ta' nuqqas ta' demel naturali, jew demel ta' rziezet, il-bdiewa ma għandhomx jinsew li kull xorta ta' weraq niexef, jew ukoll jekk ma jkunx niexef, jekk jinqaleb taħt qabel iż żrigħ jew it-taħwil, dejjem igħin ħafna lit-trab. L-irmied ta' l-injam hu tajjeb ħafna wkoll meta jiġi mxerred fil-wiċċ.

Fost kollox infakkru lill-bdiewa fl-alka. L-alka hi tajba wisq u fiha bosta sustanzi tajbin għar-raba'. Dawk il-bdiewa li huma qrib il-baħar, jew li għandhom kumdità biex iġorruha ma għandhomx jinsew dan. L-alka hi tajba wisq għall-prodott tal-patata.

IL-PREZZ TAT-TGĦAM

Ħafna bdiewa xtaqu jafu x'sejjer ikun il-prezz tal-qamħ u tax-xgħir staġun ieħor. Il-Gvern ma jistax jiffissa dan il-prezz minn 8 xhur qabel, iżda hu ġa wiegħed li jixtri t-tgħam li jkun hawn bi prezz tajjeb. Il bdiewa ma għandhomx għalfejn jitħassbu fuq hekk.

X'GĦANDEK TAGĦMEL F'JIEM IX-XITA

Meta mħabba x-xita inti ma tkunx tista' taħdem ir-raba', allura flok li titlef iż-żmien fix-xejn inti tkun tista' ddur dawra l-għodda tiegħek u affarijiet oħra li s-soltu jkollok bżonn u li ma kontx issib żmien għalihom.

Dur dawra l-imwies, l-imqassijiet, is-srieraq, il-pompa tal-bexx u l-għodda l-oħra li għandek. Sinn dawn l-għodod kollha li għandhom bżonn mogħdija, u agħtihom naqra waħda żejt biex ma jsaddux.

Jekk għandek xi ħitan imwaqqgħa tista' ddurhom, xi soqfa tal-gallinari joqtru tista' tirranġahom, insomma inti tista' ddur dawra u tirranġa ħwejġek kif imiss. Ma hemm l-ebda dar jew razzett fejn wieħed ma jsibx x'jagħmel fil-għodda jew affarijiet tar-raba', jekk irid.

BAROMETRU TAL-BIDWI

Jekk il-qamar kwinta jitla' ċar, stenna bnazzi sabiħ.

Ċirku kbir madwar il-qamar u sħab baxx juru li ġejja xita fi żmien 24 siegħa. Ċirku żgħir u sħab għoli juru li jkollna xita f'xi ftit jiem.

Iżjed ma jkun kbir iċ-ċirku madwar il-qamar, iżjed tkun qrib ix-xita.

Qamar aħmar juri li jkun ġej ir-riħ.

Qrib l-aħħar kwart tal-qamar, għodwa msaħħba turi li sejjer ikun temp sabiħ wara nofs in-nhar.

Qrib il-qamar kwinta, jekk qabel tlugħ ix-xemx ikun ċpar ħafna, tista' tistenna bnazzi għal xi jiem.

Il-kwiekeb tegħmeż għandna r-riħ.

In-naħal jaħdem b'għaġla kbira qabel tagħmel ix-xita.

Għadd ta' dubbien akbar mis-soltu ġewwa d-dar jew madwar il-bhejjem juri li x-xita qrib.

Naħla qatt ma nqabdet f'ħalba xita, mela meta n-naħal joħroġ ifittex l-għasel fil-għodu, il-bidwi jista' jqis illi t-temp sejjer ikun tajjeb dak in-nhar.

KLIEM IL-GĦERF

Tgħidx tiegħek il-ħlewwa, qabel ma tkun ġewwa.
Riħ ta' siegħa jnaddaf qiegħa.